

'daadkrachtig dwalen'

Lang voordat GGD'en ter discussie stonden, hield ik als jongbakken directeur van zo'n dienst in de gemeente Hellevoetsluis een presentatie voor de raadscommissie over de nieuwe wetgeving die gemeenten zou verplichten om de GGD epidemiologisch onderzoek te laten doen. Een prachtige kans voor de onderbouwing van daadkrachtig beleid, vertelde ik ze enthousiast. De eerste vraag die aansluitend werd gesteld, herinner ik mij nog als de dag van gisteren. Hij kwam van een van de meest ervaren raadsleden. 'Meneer Lieber, met alle respect, maar u denkt toch zeker niet dat wij er behoefte aan hebben u te betalen om eens uitgebreid te gaan onderzoeken welke problemen er allemaal zijn in onze gemeente?' Voor mij was eens en voor altijd het spanningsveld duidelijk tussen de mensen die iets willen wéten over de problemen in de samenleving, en de mensen die er iets aan willen dóen. Over de moeizame relatie tussen wetenschap en politiek, tussen onderzoek en beleid bleken bibliotheken te zijn volgeschreven. Een klassiek citaat is dat van de econoom Keynes: 'There is nothing a government hates more than to be well-informed, for it makes the process of arriving at decisions much more complicated and difficult.'

Er is echter wel wat veranderd sinds Keynes of Hellevoetsluis. In ons land is het inmiddels, in ieder geval op het terrein van de openbare gezondheidszorg en publieke gezondheid, vanzelfsprekend dat de overheid landelijk en lokaal investeert in het structureel meten en monitoren van (mogelijke) problemen: 'waar moeten wij onze prioriteiten leggen?' Maar daar beperken onderzoek en meten zich allang niet meer toe. De eisen van de rijksoverheid om zich in maat en getal te verantwoorden, houden inmiddels met name de managers in de zorg goed van de werkvloer, ook al wil het kabinet nu gaan ingrijpen (p. 5). Prestatie-indicatoren: 'doen ze ook wat we hebben afgesproken?', benchmarks: 'brengen ze niet teveel in rekening?', of evidence based beleid: 'heeft hun beleid wel het gewenste effect?'

De overheid heeft de zorgprofessionals en -organisaties 'op afstand gezet'. Maar niet heus. Het gaat om transparantie voor de burger, volgens Kootstra en Klazinga (p. 10). De Vries: het vertrouwen in de professionals heeft plaatsgemaakt voor wantrouwen (p. 8), en wat Krosse betreft geldt dat ook het vertrouwen in de burger (p. 24). Frissen: 'Er is sprake van een permanente staat van planning en control' (p. 8). Meteropnemers en rekenmeesters nemen de plaats in van hulpverleners. 'Als het maar klopt' in plaats van 'als het werkt'. En was het dan nog maar eenvoudig om te bepalen of 'het klopt'. Een rationele, evidence-based beleidscyclus op het terrein van de publieke gezondheid is bijvoorbeeld volstrekt onmogelijk door de complexiteit en dynamiek van de samenleving. Met eencellige organismen in het laboratorium kun je nog een beetje evidence based werken, maar met meercellige mensen in het wild... Vaak is het zelfs onmogelijk om precies te meten wat je eigenlijk wilt weten (vraag het de Inspectie voor de Gezondheidszorg). Maar geen nood, dan meten we gewoon wat we wél kunnen meten. Logisch dat we dan meer focussen op economische of biomedische, dan op sociale of belevingsfactoren (Van der Velden, p. 18). Een topambtenaar van VWS zei me dat dit hem deed denken aan de man die onder een

lantarenpaal stond te zoeken naar zijn sleutelbos toen er iemand langs kwam die vroeg waar hij deze precies had verloren. 'Daar,' wees hij naar de berm verderop, '...maar daar is geen licht.' En dan al die situaties waarbij je wel wat kunt meten, maar niets kunt aantonen? Ook daar weet het meetgeweten een mouw aan te passen. Zo wil minister Hoogervorst stoppen met de verstrekking van medicinale wiet. Want patiënten mogen er dan wel baat bij ervaren, de werking is nog steeds niet wetenschappelijk aangetoond. 'Als ik het niet kan meten, kan het niet werken.'

Door te meten probeert de overheid meer grip te krijgen op samenleving en zorgveld. En ook al laat de maatschappelijke werkelijkheid zich niet altijd zuiver meten, cijfers voeden slechts de daadkracht van het huidige kabinet. Een verfrissende resultaatgerichtheid. 'Kordaat' in plaats van 'goed bezig'. We moeten dan wel op de koop toenemen dat goede oplossingen soms op verkeerde problemen worden toegepast. Of erger. Bij een discussie over het kabinetsplan om een andere gebiedsindeling van onze GGD af te dwingen, hoorde ik onlangs nog een burgemeester in zijn gemeenteraad wanhopig uitroepen: 'Voor welk probleem is deze maatregel in hemelsnaam een oplossing?!' Typisch voorbeeld van 'daadkrachtig dwalen'.

De samenleving wordt eindelijk weer in de kladden gegrepen. Weg met die complexiteit en onvoorspelbaarheid, het kan simpeler en beter beheersbaar. Ook voor de sector van de publieke gezondheid! Pronkstuk: de piramide van Hoogervorst: alle kennis in één – zijn – instituut (p. 5), daaronder vijf – zondig zeven – regio's voor de publieke gezondheid op een fundament van vijftiengint GGD'en, met dank aan het procrustesbed van Remkes' veiligheidsregio's. Werkzaamheden kunnen zo ook beter worden gestandaardiseerd, het wachten is op de eerste MDBC's, maatschappijdiagnose-behandelcombinaties. Dat de VNG nu opeens niet meer mee wil doen en de GGD'en op de stoep van de WMO wil zetten (p. 7), is natuurlijk niet eerlijk. Immers, de burger zal zijn gezondheid weer moeten omarmen, juist in zijn eigen samenleving. Daar moet ook de basis liggen voor de academisering van de publieke gezondheid (p. 16). Als je Geluk hebt, dan werkt hij zijn paternalistische aanpak wel verder uit (p. 25), al dan niet met pratende courgettes en wortelen (p. 36) en samen met excellentie Van der Knaap (p. 36).

De Regt plaatst met Feyerabend een cruciale kanttekening bij de rationalisering: 'We zijn gevangen in onze vooronderstellingen en zien daarom niet wat er echt gebeurt' (p. 19). Hanegraaff sluit aan (p. 35): '...blind zowel voor de irrationele elementen in ons eigen denken als voor de rationele elementen die aan de andere kant zitten.' Nee, wetenschap en zorg worden niet gekenmerkt door onbevangingheid. Jammer. 'Herken wat zich onder uw ogen bevindt, dan zal wat verborgen is u geopenbaard worden' (Evangelie van Thomas). Dat raadslid in Hellevoetsluis was met zijn boerenverstand nog niet zo onverstandig bezig!

Erik Lieber, hoofdredacteur